

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ГОСПІТАЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ В АТО

Запорізький державний медичний університет МОЗ України

Досліджено психопідтримуючу спроможність арт-терапії у військовослужбовців, які брали участь в АТО. Заняття проводилися разом із цивільними волонтерами-психологами на базі військового госпіталю під час стаціонарного лікування військовослужбовців. Проаналізовано вплив психопідтримуючих заходів на психологічний стан та інші психологічно обумовлені компоненти поведінково-ідеаторних актів як у психічно здорових військовослужбовців, так і військовослужбовців із різним нозосиндромальним рівнем психопатологічних порушень.

Ключові слова: військовослужбовці, психологічна підтримка, психокорекція, психічні розлади, арт-терапія, антитерористична операція.

Значна кількість військовослужбовців Збройних сил України, залучених до проведення анти-терористичної операції (АТО) на сході країни, які проходять стаціонарне лікування з приводу соматичних захворювань, мають психопатологічні порушення донозологічного рівня як ускладнення основної хвороби, так і у складі поєданого патологічного стану. Ізольовані психічні порушення нозологічного рівня також трапляються серед бійців, які брали участь у бойових діях. Крім того, сам факт перебування у медичних закладах нерідко виступає самостійним психодестабілізуючим чинником, що порушує психологічний стан пацієнтів та знижує їх комплаєнтність до терапії [1–3]. Тому психологічна підтримка, психопрофілактика та лікування психопатологічних порушень на госпітальному етапі у військовослужбовців, які брали участь в АТО, — дуже актуальні питання медичної служби України [4–7].

Мета нашого дослідження — вивчити психопідтримуючу спроможність занять з арт-терапії за участю цивільних волонтерів-психологів як структурного компонента психологічної підтримки військових із зони АТО під час їх лікування у гарнізонному військовому госпіталі.

Із дотриманням принципів біоетики і деонтології, за умов усвідомленої інформованої згоди було обстежено 32 військовослужбовця — учасника АТО. Вони проходили стаціонарне лікування на базі гарнізонного військового госпіталю та погодилися взяти участь у психопідтримуючих заняттях разом із цивільними волонтерами-психологами.

Розподіл військовослужбовців за нозосиндромальним рівнем був такий: у 6 осіб діагностовано психічні порушення нозологічного рівня із переважанням депресивної симптоматики, 3 із

них мали супровідну патологію терапевтичного профілю — ці хворі становили першу групу дослідження (ГД-1). Психопатологічні порушення синдромального рівня та супровідну патологію терапевтичного або хірургічного профілю відзначено у 12 пацієнтів, вони увійшли до другої групи дослідження (ГД-2). Група порівняння (ГП) була сформована з 14 військовослужбовців, у яких не виявлялося психопатологічних порушень, але вони мали соматичну патологію терапевтичного або хірургічного профілю.

Психопідтримуючі заходи проводилися як арт-терапія у вигляді групових занять 6–10 військовослужбовців. Власні малюнки вони мали змогу залишити собі або передати волонтерам чи вибраному адресату.

Чинники впливу психопідтримуючих занять на психологічний стан військовослужбовців оцінювалися за чотирибальною системою за даними самоідентифікації: 0 балів — відсутність / значення симптому / фактору; 3 бали — максимальне значення.

У дослідженні було застосовано клініко-анамнестичний, клініко-психопатологічний, психодіагностичний, катамнестичний методи.

Військовослужбовці з ГД-2 та ГП, незважаючи на помітний скепсис на початку заняття, пов'язаний зі специфікою арт-терапії, у подальшому демонстрували зацікавленість у запропонованому виді творчості та були відкриті до спілкування із волонтерами-психологами.

Усі пацієнти, які входили до ГД-2 та ГП, зазначали важливість участі цивільних волонтерів у психопідтримуючих заняттях у рамках стаціонарного лікування на базі військового госпіталю, вбачаючи в цьому ознаку піклування та уваги

суспільства. Цей факт свідчить про неперебільшене значення психологічної підтримки військово-службовців з боку цивільних у сучасних умовах інформаційної та гібридної війни.

Цікаво, що 83,33% військовослужбовців з ГД-2 та 78,57% з ГП відзначили велике бажання захищати народ України від російської окупації.

При цьому 58,33% опитаних з ГД-2 та 28,57% з ГП зазначили, що такі психопідтримуючі заняття разом із волонтерами є так само важливими, як і лікування основного захворювання; відповідно 25,00% та 50,00% схилилися до думки, що лікування основного захворювання важливіше, але психопідтримуючі заняття також є корисними, а 16,67% та 21,43% називали їх приємним, але необов'язковим додатком до лікування. Таким чином, військовослужбовці з ГД-2 в цілому надавали більшого значення психологічній підтримці, ніж хворі з ГП, що є цілком зрозумілим, ураховуючи особливості їх психологічного стану.

Крім того, військовослужбовці з ГД-2 та ГП відзначали, що завдяки психопідтримуючим заняттям перебування у госпіталі сприймають більш позитивно. Отже, середні показники психологічного комфорту під час стаціонарного лікування та орієнтація на повне виконання лікарських призначень у більшості пацієнтів досягали максимальних значень і в ГД-2 становили $2,75 \pm 0,18$ бала, у ГП — $2,43 \pm 0,25$ бали. При цьому всі військовослужбовці з ГД-2 та 92,86% з ГП заявили, що з проведенням запропонованих психопідтримуючих занять лікування у госпіталі вони сприймають як повноцінне. Було також відзначено позитивний вплив на психологічний стан військовослужбовців, які входили до ГД-2 та ГП, внаслідок впровадження психопідтримуючих занять за участю волонтерів. В усіх опитуваних підвищився настрій наприкінці психопідтримуючих занять порівняно з базовим рівнем, а в ГД-2 відзначалося покращення настрою із середніх значень до максимального. У стані загального психологічного комфорту як такого перебували усі військовослужбовці ГД-2 та ГП. Середній рівень стану психологічного комфорту в ГД-2 було оцінено військовослужбовцями як $2,50 \pm 0,15$, у ГП — $2,43 \pm 0,43$.

Третина хворих зазначала, що подібні заняття сприяли «психологічній розрядці» як за рахунок арт-терапії, так і спілкування у групі між незнайомими військовослужбовцями і волонтерами, а також обговорення буденних речей, чого з певних причин не могли зробити зі співслужбовцями.

Невід'ємною складовою арт-терапії є підвищення самооцінки військовослужбовців завдяки успішній реалізації себе у новому виді діяльності. Це підтверджувалося збереженням майже третьою учасників занять своїх малюнків як прикладів

«власної майстерності». Підґрунтям для такого підсвідомого прагнення виступає одноманітність службових завдань, успішне виконання яких спочатку сприяє емоційному піднесенню, але згодом сприймається буденністю і з часом індукує прагнення до нових способів самоствердження, відсутність яких може стати додатковим фактором невротизації. Запровадження психопідтримуючих занять з арт-терапії за участі волонтерів допомагає у вирішенні цієї проблеми.

Військовослужбовці, які залишали власні малюнки собі, зазначили їх потенційну позитивну дію у майбутньому, у тому числі для того, щоб продемонструвати друзям і «разом повеселитися з намальованого». Така орієнтація була притаманна 42,31% учасників занять, це може бути свідченням налаштованості військових на приємні моменти у майбутньому, що класично вважається одним із головних факторів психологічного благополуччя.

Протилежні результати продемонстрували усі хворі з ГД-1, які мали психічні розлади нозологічного рівня з домінуванням депресивної симптоматики. Їх психологічна спрямованість характеризувалася прагненням до усамітнення, обмеження соціальних контактів, дисконплаєнтністю щодо психотерапевтичних та психокорекційних заходів, прямо орієнтованих на позитивне мислення.

При формальній згоді на участь у психопідтримуючих заняттях ці пацієнти залишалися поза групою динамікою як такою, демонстрували активізацію інтрапроекції думок, актуалізацію емоцій депресивного спектра або емоційне напруження і врешті-решт виходили із психопідтримуючого процесу.

Індукуючими факторами подібних реактивних психічних та поведінкових актів, за твердженням опитуваних, були такі:

- участь у психопідтримуючій роботі осіб, що не є військовослужбовцями, до них пацієнти виявляли насторожене ставлення, обумовлене наявним психічним станом. Водночас як для військовослужбовців без ознак психічних розладів, так і з синдромальним рівнем психічних порушень факт залучення до психопідтримуючих заходів цивільних волонтерів-психологів був одним із ключових позитивних моментів занять із психологічної підтримки;

- оптимістичній та підвищеній настрої інших військовослужбовців під час занять, що провокувало опозиційне, негативістичне ставлення до психопідтримуючого процесу та його учасників. Натомість інші військовослужбовці підсвідомо переймали загальний позитивний настрій групи;

- індукування зосередженості на психотравмуючих подіях та деструктивних думках під час творчої роботи.

Виявлене парадоксальне реагування на психопідтримуючі заняття за участю волонтерів у військовослужбовців із ознаками психопатологічних порушень депресивного спектра можна розглядати як маркер тяжкості їх психічного стану. Такі військовослужбовці мають бути обстежені у лікаря-психіатра з метою встановлення актуального психічного стану та вирішення питання про доцільність впровадження спеціалізованого психіатричного лікування.

Упровадження психопідтримуючих заходів за участю цивільних волонтерів-психологів на базі військових госпіталів може розглядатися як додатковий компонент психологічної підтримки не лише осіб із донозологічними психічними розладами, а й психічно здорових військовослужбовців, які лікуються з приводу соматичних захворювань. Це може покращити їх психологічний стан та мотивацію до подальшої військової служби, сприяти психологічній адаптації до стаціонарних умов лікування, підвищенню комплаєнсу до терапії.

Залучення цивільних волонтерів-психологів до роботи з військовослужбовцями з психічними порушеннями нозологічного рівня із переважанням депресивної симптоматики не рекомендується, зважаючи на дестабілізуючий характер таких занять, обумовлений психічним станом пацієнтів.

Парадоксальне реагування на психопідтримуючі заняття за участю цивільних волонтерів-психологів у військовослужбовців із ознаками психопатологічних порушень депресивного спектра може виступати маркером тяжкості їх психічного стану. Таким військовослужбовцям потрібна консультація лікаря-психіатра.

Список літератури

1. *Алещенко В. І.* Основні симптоми посттравматичного стресу військовослужбовців, які приймали участь у бойових діях / В. І. Алещенко // Вісн. Київського національного університету імені Тараса Шевченка.— К., 2010.— С. 107–112.
2. *Богомолець О. В.* Поширеність та структура посттравматичних психічних порушень в учасників бойових дій / О. В. Богомолець / Національна програма охорони психічного здоров'я. Важливі кроки на шляху перетворення.— К.: Нейроньюс, 2017.— С. 105–112.
3. *Юрценюк О. С.* Непсихотичні психічні розлади в осіб, які брали участь в збройному протистоянні на сході України / О. С. Юрценюк, С. С. Ротар // Здобутки клінічної і експериментальної медицини.— 2015.— № 4.— С. 85–87.
4. Оптимізація підходів до надання психіатричної допомоги відповідно до сучасних потреб учасників бойових дій: метод. рек. (143,14/214,14) / уклад.: О. В. Богомолець, І. Я. Пінчук, О. В. Друзь [та ін.].— К., 2014.— 44 с.
5. Діагностика, терапія та профілактика медико-психологічних наслідків бойових дій в сучасних умовах: метод. рек. / уклад.: П. В. Волошин, Н. О. Марута, Л. Ф. Шестопалова [та ін.].— Харків, 2014.— 67 с.
6. *Михайлов Б. В.* Медико-психологічна реабілітація учасників АТО в санаторно-курортній мережі (клінічна настанова) / Б. В. Михайлов.— К., Харків, 2015.— 72 с.
7. Принципи медико-психологічної реабілітації осіб, які постраждали під час виконання службових обов'язків в Україні / П. В. Волошин, Н. О. Марута, Л. Ф. Шестопалова, І. В. Лінський // Укр. вісн. психоневрології.— 2015.— Т. 23, вип. 2 (83).— С. 105.

ОСОБЕННОСТИ СТРУКТУРНЫХ КОМПОНЕНТОВ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ ГОСПИТАЛИЗИРОВАННЫХ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ, ПРИНИМАВШИХ УЧАСТИЕ В АТО

Н. В. ДАНИЛЕВСКАЯ

Исследована психоподдерживающая способность арт-терапии у военнослужащих, принимавших участие в АТО. Занятия проводились вместе с гражданскими волонтерами-психологами на базе военного госпиталя во время стационарного лечения военнослужащих. Проанализировано влияние психоподдерживающих мероприятий на психологическое состояние и другие психологически обусловленные компоненты поведенческо-идеаторных актов как у психически здоровых военнослужащих, так и военнослужащих с различным нозосиндромальным уровнем психопатологических нарушений.

Ключевые слова: военнослужащие, психологическая поддержка, психокоррекция, психические расстройства, арт-терапия, атитеррористическая операция.

PECULIARITIES OF STRUCTURAL COMPONENTS OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF HOSPITALIZED SERVICEMEN INVOLVED IN THE ATO

N. V. DANILEVSKA

The psycho-supportive capability of art therapy was investigated in servicemen who participated in the ATO. Civilian volunteer psychologists were involved to the training at the military hospital during

in-patient treatment. The influence of psychosocial measures on the psychological state and other psychologically conditioned components of behavioral ideational acts of both mentally healthy servicemen and servicemen with different nososyndromal levels of psychopathological disorders was analyzed.

Key words: servicemen, psychological support, psychocorrection, mental disorders, art therapy, antiterrorist operation.

Надійшла 22.12.1017